

In Memoriam:

DR. BARTA GYÖRGY

1915–1992

1992. október 21-én, 77-ik életévében elhunyt BARTA György akadémikus, a Föld mágneses terével kapcsolatos kutatások nemzetközileg kiemelkedő tudósa. Nevéhez fűződik a Tihanyi Geofizikai Observatórium létrehozása, az első korszerű országos mágneses mérés megszervezése, számos világkonferencia, közöttük a COSPAR 1980. évi ülésének megrendezése. A világon elsőként ismerte fel a mágneses tér 50 év körüli periódusidejű szekuláris változását. Hosszú időn keresztül volt a Magyar Állami Eötvös Loránd Geofizikai Intézet osztályvezetője, majd 1971–1985 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem Geofizikai Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

1915. október 29-én Poprádon született. A Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Karának mennyiségtan-termesztetan szakán 1939-ben szerzett tanári oklevelet.

1939-ben a Magyar Állami Meteorológiai és Földmágnességi Intézet kötelékébe lépett és 1940-ben az intézet ógyallai obszervatóriumába került. Az Országos Ösztöndíj Tanács 1941 márciusától 1942 februárjáig kiküldte a németországi és dániai földmágnességi obszervatóriumok tanulmányozására. Visszatérése után Ógyallán a földmágnességi szolgálat fejlesztésével foglalkozott. 1943 őszén Észak-Erdélyben mágneses területi mérést végzett. 1947 tavaszán a debreceni Tudományegyetemen fizikai földrajz, fizika és matematika tárgykörökből „summa cum laude” doktori fokozatot ért el. 1947-ben az Eötvös Loránd Geofizikai Intézet kérésére alapján részt vett a Pálháza környéki sókutató munkálatokban, majd megbízták a földmágnességi szolgálat újjászervezésével. Ekkor állította fel Budakeszin az 1955-ig dolgozó földmágnességi regisztráló állomást. 1949 júliusában a Geofizikai Intézet megbízta az ország föld-

mágneses alaphálózatának elkészítésével. Az országos mérések folyamán a Meteorológiai Intézet lemondott az eddig hozzá tartozó földmágnességi munkaköréről, a műszerekkel együtt 1950. szeptember 1-én átadta a Geofizikai Intézetnek.

1953–54-ben a tihanyi Geofizikai Observatórium tervezésével, felszerelésével és működésének megindításával foglalkozott. 1960-ban felszerelte a bajai és nagycenki mágneses obszervatóriumokat is. Szem előtt tartva a hazai földmágnesses mérések nemzetközi összehasonlíthatóságát, 1953 júliusában elvégezte a magyar és csehszlovák mágneses műszerek összemérését majd 1958 júniusában az NDK niemecki földmágnességi obszervatóriumában végzett összehasonlító méréseket. 1959 nyarán csehszlovák-magyar együttműködés keretében meghatározta a két ország mágneses obszervatóriumainak nívkülönbségét és a határmenti alaphálózat pontjainak összekötő értékeit.

Törekedett arra, hogy kutatási eredményeit a nemzetközi tudományos élet résztvevői megismerjék. 1962-ben a lipcsei Jelenkori Földkéregmozgás és a párizsi Gravitációs Kongresszuson a Föld magjának excentricitásáról, a gravitációs tér évszázados változásáról tartott előadásokat. Az előadásokban javasolt Egyenlítő körüli graviméteres méréseket a párizsi kongresszus elfogadta. Ezen a területen végzett tudományos munkájának elismerése volt, hogy az UGGI Geodéziai asszociációja 5. Speciális Tanulmányi Bizottságának (Special Study Group No. 5) tagjává választották. Ezenkívül az IAGA (International Association of Geomagnetism and Aeronomy) I., III. és IX. Bizottságának (Observatóriumok és műszerek; Földmágnesség és Föld belső szerkezet és Történeti Bizottság) is tagja lett.

1963 májusában a berlini Tudományos Akadémia újból meghívta földmágnességi elmélete ismertetésére, majd 1964 februárjában a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának meghívására a VII. Általános és Paleomágneses Kongresszuson vett részt, ahol ismertette elméletének legújabb eredményeit.

1965 szeptemberében a Nemzetközi Geodéziai és Geofizikai Unió Geodéziai és Gravitációs Asszociációja Gravimetrikus Bizottságának meghívására részt vett annak párizsi kongresszusán. A gravitációs tér évszázados változásával foglalkozó ülésen elnökölt és ismertette az elgondolással kapcsolatos új megfigyeléseket és eredményeket. A kongresszus újabb határozatokban mutatott rá a földalak és gravitációs tér feltételezett évszázados változása kimutatásának elvi fontosságára.

1965 novemberében részt vett Potsdamban a Német Tudományos Akadémia Földmágneses Intézetének paleomágneses kongresszusán, és a középkelet-európai demokratikus államok földmágneses térkép-szerkesztő munkabizottságának varsói ülésén. Az utóbbit a csehszlovák-magyar földmágneses alaphálózatok csatlakozó méréseiről és annak eredményeiről tartott előadást.

1966 májusában részt vett a Nemzetközi Geofizikai Év eurázsiai régiója planetáris geofizikai bizottsága (KAPG) alakuló ülésén (Lipcsében), ahol szűkebb szakterületének — a mágneses szekuláris változások kutatásának — koordinálására Magyarországot kérték fel. A magyar KAPG bizottság munkájának évtizedeken át résztvevője volt, hosszú időn keresztül elnökhelyettesként irányítva tudományos szakterületén a hazai és koordinálva a külföldi kutatásokat.

Számos további külföldi kiküldetése közül kiemeljük a Seattle-ben (USA) megrendezett COSPAR konferenciát, ahol 1971-ben a Nemzetközi COSPAR Bizottság elnökségi tagjává választották, az Uppsalai Egyetem (Svédország) meghívására tartott előadás-sorozatát és az IUGG Moszkvai Konferenciáját, ahol a Nemzetközi Geodinamikai Program 6. munkacsoportjának vezetésére kapott megbízást.

Kutatási eredményeiért 1952-ben elnyerte a műszaki tudomány kandidátusa, 1956-ban a tudomány doktora fokozatot. A Magyar Tudományos Akadémia 1970-ben levelező, 1982-ben rendes tagjává választotta.

1949–50, 1954–55, 1955–56 tanévekben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen „A földi mágneses tér” címmel, 1961–62 tanévben és 1965–66 tanév második felében pedig „Speciális fejezetek a földmágnesség köréből” címmel heti 2 órában; 1962–63 és 1963–64, valamint 1964–65 tanévek első felében pedig a budapesti Építészeti és Közlekedési Műszaki Egyetemen heti 5 órában „Általános geofizika” címmel tartott előadást.

A művelődésügyi miniszter, az ELTE tanácsának előterjesztésére, számára a címzetes egyetemi tanári címet adományozta.

1959–71 között osztályvezetőként irányította a Magyar Állami Eötvös Loránd Geofizikai Intézet földfizikai kutatásait. 1971-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kara meghívta az Egyed László halálával megürült Geofizikai tanszék vezetésére. Ezt a pozíciót 1985-ig, 70 éves koráig töltötte be, de a kutató munkától haláláig nem szakadt el. Tudományos tanácsadóként az Eötvös kísérlet megismétlését tervezte gyűrű alakú kitérítő-tömeg felhasználásával.

Tudományos munkásságának kiemelkedő, maradandó értéke a földmágneses tér szekuláris változásában felismert közel 50 éves periódus, melyet sokoldalúan analizált és fizikai magyarázatára is több elgondolást dolgozott ki. De eredeti meglátásai voltak a Föld alakjáról, a földi gravitációs és mágneses tér kapcsolatáról, az Eötvös-kísérlet megismétléséről is.

Két könyve, száznál jóval több tudományos tanulmánya és számos népszerűsítő dogozata jelent meg. Szívesen beszélt a rádióban és televízióban kedves tudományáról, a geofizikáról.

Igen sok tudományos társaság és bizottság munkájában vett részt. Egyik alapító tagja, majd tisztségviselője, végül tiszteleti elnöke volt a Magyar Geofizikusok Egyesületének. Több szimpóziumon a magyar küldöttség vezetője. Az MTA Geofizikai Bizottságának szintén megalakulásától kezdve tagja, több cikluson át elnöke, az MTA Geonómiai Bizottságának alelnöke, majd elnöke, később a Geonómiai Bizottságból kialakított Természetfejlődési Bizottság elnöke volt. De hosszú ideig tagja volt az MTA Fizikai Bizottságának is és ellátta a Gravitációs albizottság elnöki teendőit is.

Számos nemzetközi szervezetben töltött be vezető funkciót: 1971–75 között tagja volt a COSPAR héttagú elnökségének, 1971-től 1980-ig irányította a Nemzetközi Geodinamikai Program 6. munkacsoportját. Az International Academy of Astronautics (Paris) is levelező tagjává választotta.

Működését több kitüntetéssel ismerték el. 1973-ban Állami Díjat kapott, a Magyar Geofizikusok Egyesülete 1966-ban Eötvös emlékéremmel, a Magyar Meteorológiai Társaság STEINER Lajos Emlékéremmel tüntette ki, az NDK Tudományos Akadémiája Gauss (1977), majd Humboldt (1984) emlékéremmel ismerte el kiemelkedő földmágneses kutatásait, de megkapta az ELTE Eötvös Loránd emlékérmét (1986) és az International Academy Foundation (USA) Einstein emlékérmét is (1990).

BARTA György halálával a magyar és nemzetközi geofizika kiváló tudóst és tudománysszervezőt veszített el. Számos munkatársa és tanítványa mellett a hazai és nemzetközi geofizikai közösség is gyászolja. Eredményei, az általa létrehozott obszervatóriumok, az általa újból megindított hazai földmágneses kutatás maradandó értékekkel gazdagították a tudományt. Emlékét kegyelettel őrizzük.

Meskó Attila

Hobot]

MAGYAR GEOFIZIKA

a MAGYAR GEOFIZIKUSOK EGYESÜLETE folyóirata

33. évfolyam

4. szám

HU ISSN 0025—0120

Megbízott főszerkesztő: dr. Bodoky Tamás

Szerkesztőbizottság: dr. Ferenczy László, Kakas Kristóf, dr. Kis Károly, Tóth Lajos, Verő László,
Zelei András

Szerkesztőség címe: Budapest, II., Fő u. 68. (1371 Budapest, Pf. 433)
Telefon: 201-9815
